

ЕТНОЛОГИЈА У ОБРАЗОВНОМ И НАУЧНОМ ПРОЦЕСУ ОД ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ ДО ДАНАС

Сажетак: Задатак овога рада је да пре свега укратко представи развојни пут етнологије као образовне и научне дисциплине у Србији, мада су се на овом послу и задатку до сада у разним варијантама исказали многи наши етнологи и антрополози.

Подужи је списак свих оних који су након Доситеја и Вука дали свој пун допринос развоју ове научне дисциплине код нас. У окриљу Велике школе настала је и етнологија као универзитетска наука. Схватања о њеном предмету и циљевима мењали су се, а методи научног рада усавршавали.

Током последњих двадесетак година у Србији је дошло до видљивог пораста интересовања за етнолошка и антрополошка знања. Етнологија као научна дисциплина развила се у озбиљну и респекта достојну науку.

Кључне речи: етнологија, антропологија, историјски пресек, истакнути појединци, институције, издавачка делатност

Жеља искрена, а простора мањка. То што је простора мало само доказује да је тема важна и о задатом се има штошта беседити, вредно и од значаја за развој науке у Србији. Чињеница је да се до данашњих дана бар када је у питању етнологија и антропологија као научна дисциплина све значајније одвијало и развијало само у једном језгру – Београду. Велики помак у научном и образовном смислу био би када би се развој научних дисциплина етнологије и антропологије проширио и у оквиру неког другог универзитетског центра у Србији, достојно потврђујући зрелост ове гране науке и њено право ка ширењу, а самим тим и зрелост српског друштва у 21. веку. Примере оправданости ове можемо наћи у многим земљама у региону и шире, које су у последњим деценијама образовни процес из етнологије и антропологије зачели и проширили на више универзитетских центара у својим земљама.

Задатак овога рада је пре свега да укратко представи развојни пут етнологије у Србији од њених почетака до данас.

„Корени етнологије у високошколским установама Србије знатно су дубљи од оног што се обично мисли. На жалост, ратне недаће и вихори који су столећима разрадили културна добра ове територијално мале али духовно и

¹ dragana.radojicic@ei.sanu.ac.rs

физички стојичке земље, оставили су нам само неке податке, који дозвољавају да се доста сигурно реконструише развој научне мисли током века, у чему је и етнологија имала завидно место“ (Влаховић, 1979: 9).

Методи научног рада усавршавали су се, а схватања о њеном предмету и циљевима мењали. Циљ рада је да етнологију прикаже кроз: стварање институција, истакнуте појединце носиоце едукативног и научног процеса, правце научних приступа и научну продукцију, од „науке о народу“ до научне и образовне конфигурације и валоризације етнологије и антропологије као научне дисциплине.

Данас се стање етнолошке/антрополошке науке у Србији може пратити на три нивоа: 1. етнолошко/антрополошка мрежа – научни програми и институције; 2. научна продукција – реализација и презентација научног рада; 3. научна конфигурација – разноврсност и правци научних приступа (Лукић Крстановић и Дивац, 2009: 202).

Са јасном визијом етнологије и антропологије данас своја знања пласирају широј друштвеној заједници, као аналитичари материјалног и нематеријалног културног наслеђа континуирано унапређују истраживачке капацитете.

„Наука о народу“

Што се целокупног развоја етнологије и дилема с тим у вези (почеци, теоријско-методолошки аспекти) тиче, чињеница је да су писци наше етнологије у већини случајева само наговештавали улогу просветитељства и објављених дела Доситеја Обрадовића, а почетке рада на пројекту „наука о народу“ у Србији додељивали Вуку Стефановићу Караџићу и настављачима његовог дела. Разлог томе лично видим у два стварима: као прво познавање или боље рећи тумачење 18. века код наших етнолога је фрагментарно, а као други разлог видим у чињеници да су једни за другима генерацијски у својим делима следили и наслањали се више или мање на виђења претходника, а и историјске околности развоју романтизма у Европи ишле су у прилог. Можда би почетни део овог више прегледног рада могао да се стави у контекст или раван – између Доситеја и Вука или са Доситејем и Вуком имајући у виду значај стварање и развој првих институција у периоду њиховог делања, што је имало утицај на развој етнологије у Србији.

„У циљу бољег разумевања ове проблематике истичем да етнографска писана грађа, нужно поприма и природу архивског материјала, зато је и сасвим природно да су се током времена и историјског развоја етнологије схватања о њеном предмету и циљевима мењали, а методи научног рада усавршавали“ (Павковић, 1992: 15).

Развој етнологије се углавном одвијао као и у другим земљама на Балкану, а своје корене црпила је у зависности од приступа у средњовековним списима разних врста, документима, извештајима, путописима из турског раздобља, итд. „Тек од епохе Рационализма наука о народу није више у зависности од случајности, јер

се, особито од краја XVIII века наовамо постепено назире одређени систем и одговарајући научни дух. У том раздобљу популаришу се научна достигнућа у свету, ради на просвећивању народа, изобличавању сујевјерја и потискивању свега што спречава општи друштвени прогрес. О томе сведоче дела З. Орфелина, Д. Обрадовића, А. Велизића, А. Стојковића и других.“ (Влаховић, 1987: 9).

Историја науке код Срба показује да је XVIII век био век правог препорода научне литературе, односно век у коме међу Србе стиже вест о постојању научних сазнања, као и веома прецизне информације из појединих области науке, истиче И. Ковачевић у првом тому монографије *Историја српске етнологије, Просветитељство* (Ковачевић, 2001, I: 7–53).

Први и велики поборник рационализма и просветитељства код Срба је Доситеј Обрадовић, који је у српску културу унео рационалистичке погледе и „култ“ науке XVIII века, залажући се за напредак српског друштва (Исто, 25).

Овде је потребно нагласити да је српско просветитељство настало насилним прекидом руско-српских културних веза због чега су Срби били принуђени да се образују у протестантским гимназијама и универзитетима у Аустрији и Немачкој. Прва знања су Србима стигла управо у периоду руско-српских културних веза преко зборника калуђера Спиридона, рукописа уџбеника географије Ј. Рајића и Орфелиновог „Славено-сербског магазина“ (Исто, 27).

На изузетну важност и значај етнолошког рада Доситеја Обрадовића указао је М. Костић у делу *Доситеј Обрадовић у историјској перспективи XVIII и XIX века*. Овде као пример наглашавам само пар Костићевих ставова. Он каже да је Доситеј као велико друштвено зло свога доба видео уживање у луксузу и моди, која се тада нагло почела ширити у нашем народу, нарочито по варошима, „по оном познатом социолошком правилу, да се рђаве стране цивилизације увек брже шире него добре.“ (Костић, 1952: 168). Доситеј држави и владару признаје право посредовања и реформисања без разлике у свим гранама државног живота, како у школи и просвети, тако и у цркви. У дубини душе он је био демократски настројен, искрено је саосећао све социјалне неправде ондашњег терезијанско-јозефинског класног друштвеног поретка и бунио се против „велике господе“, која живи на рачун сиротиње. У наше друштво 18. века он уноси и ново схватање нације и национализма, био је хуманиста и космополит, њему су сви народи једнаки, каже М. Костић (Исто, 167). Као и многи други филозофи и писци просветитељства, он разматра узроке и начине настанка друштва, а његово разматрање динамике културе односи се на оно кључно питање даљег развоја културе (Ковачевић, 2001, I: 49–252).

Борба за национално ослобођење у Србији и устанци 1804 и 1815. године дали су снажан допринос процвату романтичарских идеја. Јака народна традиција представљала је, такође, одличну подлогу романтичарском окретању прошлости (Исто, II, 11). Вук Ст. Караџић је човек који је потекао из народа, а учесник је I српског устанка. „Иако је Вук С. Караџић врло успешно био започео сакупљање наше народне традиције и описивање нашега народа и његове културе, и ако је при том имао и помагача из народа, ипак интерес за те ствари за дуго није постао општи.“ (Дробњаковић, 1926: 45).

Цела прва половина XIX века испуњена је готово искључиво Вуковим радом на етнографији, велики допринос пружили су и његови помагачи-следбеници: Вук Врчевић, Вид Вулетић Вукасовић и Милан Милићевић. Од 1814. године, када је у Бечу оштампана *Мала простонародна славено-србска песмарица*, па кроз два његова рада *Ковчежић за језик, историју и обичаје Срба, сва три закона* и *Живот и обичаји народа српског* од нарочитог је значаја за проучавање развоја српске етнологије (Исто, 28).

О Вуку и његовом делу до сада су написане бројне расправе и студије. Његов живот и дело подробно је обрадио Љ. Стојановић, а готово да нема етнолога који га није цитирао на овај или онај начин. Књижевно и научно дело Вуково посвећено је проучавању народа и народног живота. Његова делатност пада у време када се етнологија у нас и у свету тек формирала као наука. У видно поље његовог проучавања ушли су и друштвени односи, он обичаје схвата веома широко; под овим појмом обухвата и веровања („митологију“), разне установе, медицину. Обичајима у духу романтичарске тенденције придаје велики значај. По Вуку обичаје напуштају само они који су се „отуђили од народа“. Изучавао је језик и обичаје, начин живљења, прикупљао све врсте народних умотворина, сабирао податке из историје, географије, обичаја, права. Умотворине српског народа сакупљао је по свим областима где су Срби живели без обзира на ондашње границе и веру. „Вук је као што је познато живио у доба ’просветитељства и романтизма’ противио се вештачком одржавању обичаја, али и њиховом насилном укидању.“ (Влаховић, 1987: 16–23).

„Велики труд Вука Карацића створио је прве предуслове за формирање етнологије код нас. Истовремено његов је утицај у великој мери детерминисао правце њеног развоја. Сигурно је да снага Вуковог утицаја произилази из одушевљења које је његов рад изазвао у романтичарским круговима на Западу, првенствено у Аустрији и Немачкој.“ (Ковачевић, 2001, II: 15).

Вук је поштовалац свега традиционалнога у народу, с пијететом трага за „живом старином“ у народу, систематски је прикупља и објављује.

Не треба превише мудрости да дела Доситеја и Вука значајна за нашу дисциплину сагледамо у историјском контексту, без бављења оним што ни Доситеј није ценио – произвољношћу и пуким нагађањем.

Овом приликом није било могуће изнети податке о раду: А. Стојковића, М. Видаковића и Ј. Вујића са којима је Вук водио полемику.

Значај овога рада је утолико већи што пада у време пре стварања књижевних и научних установа код Срба. О Вуку и његовом делу до сада су написане бројне расправе и студије.

Од Велике школе до данас

Од увођења етнологије у наставни процес на Великој школи преко оснивања Етнолошког семинара на Филозофском факултету у Београду, данас Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, одшколовале су се генерације врских етнолога.

Велику школу 1863. године чинила су три факултета: Филозофски, Правни и Технички, а планом Филозофског факултета било је предвиђено да се уз упоредну географију слуша и етнологија као општи предмет. Развоју етнологије осамдесетих и деведесетих година XIX века допринео је и сплет разних околности. У то време се покрећу часописи са научном садржином, оснивају се значајне културне и научне установе, које својим радом доприносе и помажу развој етнологије. Истакнуто место припада великом научнику прегоаоцу и ствараоцу Стојану Новаковићу који усмерава ток истраживачког рада не само у времену његовог делања него и знатно испред њега. У крилу Велике школе израсла је и етнологија на степен универзитетске науке. Школске 1890/91. године етнологија постаје са географијом нераздвојан предмет који се изучавао на трећој години, упоредо са другим историјским дисциплинама. На реорганизованом Филозофском факултету, раније Великој школи, организована је прва катедра на Балкану, а потом Семинар за етнологију као претече Одељења за етнологију Филозофског факултета у Београду садашњег Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду (Влаховић, 1979: 12).

Уредбом Филозофског факултета од 1. фебруара 1906. године одређено је да се етнологија с етнографијом изучава и полаже као главни предмет, тј. на VI студијској групи, заједно са антропогеографијом. Уредбом из 1926. године етнологија са етнографијом постаје XIV студијска група Филозофског факултета у Београду, да би општом уредбом о универзитетима од 11. децембра 1930. године била основана катедра за етнологију (општу и националну). Школске 1930/31. године етнологија је уведена и у VII разред гимназије као предмет.

Први стални наставници били су Јован Ердељановић и Тихомир Ђорђевић, наши најистакнутији етнологи пре Другог светског рата, који су 1906. године изабрани за доценте на Филозофском факултету у Београду (Исто, 16–19).

Кључно место на Великој школи припада географу и антропогеографу Јовану Цвијићу, председнику Српске краљевске академије, и његовом преданом раду, „трагању по неисцрпним дубинама народних предања, народног живота и народне културе“ (Дробњаковић, 1926: 31). Од тренутка када је на Великој школи (1895) почео да држи курс из етнографије, отпочиње његов енергичан и организован научни рад на овом пољу, који је резултирао обимним научним делом посебно у завршној синтези *Балканско полуострво*.

Јован Ердељановић, етнолог и антропогеограф, био је члан Српске краљевске академије, чувен је по истраживању народне религије, динарског племенског друштва. Као еволуциониста бавио се питањима порекла религије и етничким питањима, као и теоријско-методолошким питањима, карактеристичним за његово време. Боравио је у великим универзитетским центрима – Бечу, Берлину, Лајпцигу и Прагу.

Своје ставове је први пут изложио у уџбенику *Основи етнологије* 1932. године, а у раду *Етнологија у средњим школама*, објаснио је улогу и значај етнологије у образовању омладине (Влаховић, 1987: 122).

Заједно са Тихомиром Ђорђевићем саставио је *Упутства за испитивање народног живота*, за свештенике, учитеље и друге, у селима. Јован Цвијић,

Тихомир П. Ђорђевић и Јован Ердѣљановић били су први учитељи генерацијама које су сарађивале на *Српском етнографском зборнику* и тако стварали незаобилазну збирку радова незаобилазних и од великог значаја за нашу науку.

Потребно је нагласити да су крајем XIX века развоју етнологије свој допринос дали поред Јована Цвијића, Милан Ђ. Милићевић, Михаило Петровић, Јован Жујовић, Никола Вулић, Станоје Станојевић, Павле Поповић, Милоје Васић, те њихови следбеници: Јован Ердѣљановић, Тихомир П. Ђорђевић, Сима Тројановић, Јефто Дедијер, Глиша Елезовић, Атанасије Пејатовић, Светозар Томић и други.

Подужи је списак свих оних који су након Вука и Доситеја дали свој пуни допринос развоју ове научне дисциплине код нас – о свима њима је писано, а посебно академик Петар Влаховић у монографији *Писци наше етнологије и антропологије*. Споменимо бар неке поред већ наведених: Веселин Чајкановић, Владимир Ђорђевић, Миленко Филиповић, Сима Тројановић, Војислав Радовановић, Душан Недељковић, Атанасије Урошевић, Сретен Вукосављевић, Митар Влаховић, Милисав Лутовац, Шпиро Кулишић, Боривоје Дробњаковић, Мирко Барјактаровић, Петар Влаховић, Ђурђица Петровић, Сребрица Кнежевић, Никола Павковић, Душан Бандић, и други.

Било је потребно да протекне преко педесет година од када се етнологија усталичила на Филозофском факултету у Београду па да се појави први универзитетски уџбеник за тај предмет. Као приручници за општу етнологију коришћени су: Шурцова *Етнологија* у преводу проф. Тихомира Р. Ђорђевића (Београд, прво издање 1907, друго 1931) и од проф. Јована Ердѣљановића: *Основне етнологије* (Београд, 1932) све до појављивања *Етнологије народа Југославије* у Београду 1960. године проф. Боривоја Дробњаковића. У предговору овог универзитетског уџбеника пише: „Проф. Ђорђевић је у предговору свога превода указао, да је њиме хтео да пробуди интерес за етнологију, а проф. Ердѣљановић да његова Етнологија ’ послужи за поуку нашој омладини како средњих тако и виших школа... и да помогне развијању интереса за етнологију у ширим круговима нашег образованог света’... Студенти су 1955. и 1957. г. издали неауторизована скрипта Општа и посебна етнологија, од проф. Мирка Барјактаровића. И док овако стојимо са уџбеницима, у много повољнијим смо приликама у погледу богатства како етнолошке тако и литературе помоћних наука“, пише проф. Дробњаковић давне 1959. године (Дробњаковић, 1960: 5–6).

Одељење за етнологију Филозофског факултета Универзитета у Београду је 1990. године допунило свој назив у Одељење за етнологију и антропологију „административно обележивши значајне теоријско-методолошке промене које су дисциплину из традиционално оријентисаног проучавања искључиво националне културе трансформисале у савремену социо-културну анализу друштвене стварности и културне разноврсности на националном, регионалном и глобалном нивоу... О стабилном путу и преданом ангажману на професионализацији и јавној препознатљивости образовног профила етнолог-антрополог, дипломирани етнолог-антрополог – мастер и доктор етнологије-антропологије, сведочи и динамична продукција (обнављање часописа *Етноантрополошки проблеми*,

покретање часописа *Антропологија* континуирано)... као и координисани рад на препознатљивости и јавном признању чињенице да етнологи и антрополози нису само некритички 'чувари' већ и професионални аналитичари материјалне и нематеријалне културне баштине речи су проф. др Милоша Миленковића са Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду. Због специфичне интердисциплинарне отворености и унутардисциплинарне повезаности антропологије, наставници, сарадници и истраживачи сарађују на темама као што су културни идентитети, политичка и културна транзиција, материјална и нематеријална културна баштина, мултикултурализам, глобализација, нови религијски покрети и др. Наставни планови на Одељењу у континуираној су трансформацији од 2002. године. (<http://www.f.bg.ac.rs/>). Одељење издаје часописе: *Етноантрополошки проблеми* и *Антропологија*.

Посебни курсеви предавања за ученике средњих школа и њихова истраживачка обука већ више од деценије одржавају се у и оквиру истраживачког центра Петница.

Други битни оквир кроз који треба проучавати развој етнологије у Србији је формирање удружења и институција.

Прве кораке „наука о народу“ остварила је формирањем удружења и институција. Установа која је у Србији подржала и прихватила рад на проучавању народа и народног живота је Матица српска (основана у Пешти 1826, а од 1864. пресељена је у Нови Сад). Уредник *Летописа* Јован Суботић обраћао се тридесетих година 19. века „србским списатељима“ да из народа прикупљају етнографску грађу.

Друштво српске словесности основано је у Београду 1841. године и од 1847. издаје *Гласник*. Своју десету књигу *Гласника* Друштво је посветило народним песмама: *Народне пјесме из старијих, највише приморских записа*, које је сакупио Валтазар Богишић. Српско учено друштво заменило је рад Друштва 1864. године када отпочиње његов рад (Дробњаковић, 1926: 46).

Као лицејац, Јеврем Грујић је био један од оснивача Дружине младежи српске (основан на Видовдан 1847) био је њен председник, а сарађивао је и са српским омладинским покретом у Угарској, значајан по свом делу *Успомене* и сакупљању етнографске грађе. Сматран је најбољим познаваоцем постојећих закона па је стога 1855. био изабран за члана Друштва српске словесности, а 1869. за члана Српског ученог друштва, а пред крај живота је постао члан Српске краљевске академије, данас Српске академије наука и уметности (Павковић, 1992: 1–8).

Од часописа који су обележили и развојни пут етнологије, треба споменути: *Даницу илирску* (1835–1853), *Зору далматинску* (1844–1848), *Српско далматински магазин* (Карловци-Задар, 1836–1873) и *Србски летопис*, односно *Летопис Матице српске* који излази и дан-данас.

Етнологија као научна дисциплина од истраживаног времена до данас се развила у озбиљну и респекта достојну науку.

Посебно место у развоју етнологије у Србији припада Етнографском музеју у Београду. Залагањем историчара Стојана Новаковића, редовног члан

Српског ученог друштва, на основу чијег идејног решења и предлога је основан Етнографски музеј у Београду 1901. године, издвајањем Етнографског одељења из оквира Народног музеја. Разноврсни етнографски предмети бројне музеалије смештене су у Задужбину Стевче Михајловића – кућу коју је Михајловић тестаментом завештао „народу србском“. Др Сима Тројановић постављен је за првог управника Музеја, а први кустос био је Никола Зега. Прва стална изложба Етнографског музеја отворена је 20. септембра 1904. године поводом прославе стогодишњице Првог српског устанка.

На самом почетку рада Етнографски музеј велику пажњу посвећује откупу предмета на терену у Србији и суседним земљама у којима је живео српски народ. Први светски рат у неповрат је однео велики број експоната, документацију и библиотеку. Музејски предмети су запаковани и склоњени из дотадашње зграде Музеја током Другог светског рата, а по окончању рата Музеј је пресељен у зграду Београдске берзе на Студентском тргу број 13, где се и данас налази. На званичној интернет страници Етнографског музеја пише: „Данас се у збиркама Музеја чува око 200.000 музеалија међу којима је више од 56.000 етнографских предмета. Од оснивања Музеја до данас стручно се прикупљају и проучавају музејски предмети и етногенетски процеси, традиционална материјална култура, друштвени односи и породични живот, обичаји, веровања и народно стваралаштво. Проучавају се обележја српске културе, али и обележја других етничких заједница које живе у суседству. Осим прикупљања експоната, од шездесетих година XX века, као сталан вид рада у Музеју, уводи се тимско истраживање етнографских области североисточне и западне Србије. Резултати истраживања објављују се у стручним и научним часописима и каталозима. Истакнуто место припада *Зборнику Етнографског музеја у Београду*“ (<http://www.etnografskimuzej.rs/>).

У Етнографском музеју у Београду са великим успехом до сада је, поред осам сталних поставки, организовано више стотина повремених изложби у земљи и свету. *Народна култура Срба у XIX и XX веку* је назив осме сталне изложбе постављене 2001. године.

Преко две деценије Музеј је надалеко препознатљив и по Међународном фестивалу етнолошког филма, који се сваке године одржава са све већим бројем учесника из целог света. Бројне су активности које високо репрезентују ову националну установу културе у Србији, као што су: радионице за децу и одрасле, предавања, представљања књига и концерти. Годишња скупштина ИКОМ-овог Комитета за костим (ИКОМ Costume Comitee), одржана је 2011. године, а руководилац пројекта била је др Мирјана Менковић. Центар за нематеријално културно наслеђе основан је 2012. године.

Главне активности заштите и презентације културних артефаката и културне баштине у Србији води Етнографски музеј у Београду, као и регионални музеји у Новом Саду, Крушевцу, Чачку, Краљеву, Зајечару, Књажевцу, Нишу, Пироту, Зрењанину, Шапцу, Ваљеву и др. Етнографски музејски програми и истраживачка делатност одвијају се и у оквиру Музеја афричке ументости у Београду. Музејска делатност подразумева разноврсне програме репрезента-

ције: изложбе, предавања, музичко-сценске манифестације, етно радионице и сл. (Лукић Крстановић и Дивац, 2009: 204).

Десетог јула 1947. године донета је одлука о оснивању Етнографског института Српске академије наука и уметности, чији је првобитни задатак био да „организује систематско и планско проучавање насеља и порекла становништва, народног живота, обичаја и веровања, као и фолклора у нашој земљи и код наших народа“. Још давне 1894. године, на предлог академика Стојана Новаковића, Етнографски одбор при Српској краљевској академији (СКА) почео је са штампањем Српског етнографског зборника (СЕЗБ), са циљем да се у њему објављују резултати истраживања живота и обичаја српског народа. Издавање Српског етнографског зборника представљало је наставак и темељито проширење делатности Друштва српске словесности (основаног 1847) и Српског ученог друштва (основаног 1865), у чијим су издањима били заступљени описи српских предеоних целина. Програм систематских и стручних етнографских истраживања на основу упитника уведен је у СКА 1886. године (Прелић, 2008: 9–12).

Током готово седам деценија постојања Етнографског института САНУ, његовим радом су руководили бројни истакнути научници, професори и академици: Војислав Радовановић, Боривоје Дробњаковић, Мирко Барјактаровић, Бранислав Којић, Атанасије Урошевић, Милорад Васовић, Петар Влаховић, Милка Јовановић, Десанка Николић, Душан Бандић, Никола Пантелић и Драгана Радојичић. Свој допринос раду Института давали су научници: Александар Белић, Душан Недељковић, Александар Дероко, Миленко С. Филиповић, Петар Ж. Петровић, Драгослав Антонијевић, као и многи други вредни прегаоци. Данас Институт има стручан и подмлађен истраживачки тим.

Делатност Етнографског института САНУ, као једине искључиво научне установе у Србији, усмерена је на истраживачки рад у оквиру научних пројеката, где посебно место припада комплексним теренским истраживањима, те систематским етнолошко-антрополошким проучавањем становништва Србије, као и културе српског народа у земљи и расејању. У оквиру пројеката Института проучавају се историјски и савремени културни и друштвени процеси и феномени везани за различите врсте индивидуалних и колективних идентитетских стратегија. (Радојичић, 2007: 9–11).

Истраживачи запослени у Етнографском институту усмерени су ка истраживању традиционалних и модерних образаца и вредности народне културе (материјалне, социјалне и духовне), те утврђивању правилности културних промена изазваних локалним и глобалним трансформацијама и друштвеним, економским и политичким токовима. Стратегија научно-истраживачког рада Етнографског института подразумева стално осавремењивање и унапређивање методолошког и теоријског рада, као и рада на регионалним, тематским и општим етнолошким/антрополошким темама и проблемима.

У Етнографском институту САНУ сакупљена је и објављена обимна етнографска грађа. Организовани су бројни научни скупови. Негују се међународна сарадња и богата издавачка делатност. У темеље данашњег Института

као модерне, отворене и перспективне научно-истраживачке установе, уграђен је вредан рад генерација преданих истраживача и научника. У односу на организацију и садржај истраживања рад Етнографског института може се поделити у више целина. До половине осамдесетих година XX века истраживана је цела територија Србије и то у области фундаменталних етничких истраживања: етничка слика области; култура становања; градитељство; привреда; обичаји; фолклор; истраживања трансформација културе насталих услед индустријализације и урбанизације и великих јавних радова (на пример, изградња колубарског басена, ХЕ Ђердап и пруге Београд-Бар). Такође, започето је и проучавање урбаних средина. Истраживања су систематски организована, а њихови резултати представљани у издањима Института (Прелић, 2008: 17).

Етнографски институт САНУ од 1950. године издаје *Зборник радова Етнографског института САНУ*, у коме се углавном налазе тематски сродни радови, као и саопштења са научних скупова, али и *Посебна издања*, која су посвећена тематским и обласним монографијама, расправама и грађи. Године 1952. Институт покреће и сопствени *Гласник*, а од 1980. године почињу да излазе и издања на страним језицима. Радови и студије објављивани у оквиру ових публикација настајали су као резултат истраживања на различитим пројектима, као на пример: *Стално праћење промена у народној култури*, *Етничке и етнолошке одлике становништва Србије*, *Етнолошко проучавање иселјеништва из Србије*, *Етнолошко проучавање урбаних средина*, *Етнологија српског народа и Србије*, *Срби ван Србије и националне мањине на тлу Србије* итд. (Исто, 20).

У Етнографском институту САНУ сакупљена је и објављена обимна етнографска грађа. Организовани су бројни научни скупови, а посебна пажња посвећује се међународној сарадњи.

Током последњих двадесетак година у Србији је дошло до видљивог пораста интересовања за етнолошка и антрополошка знања. Постојећи, етнолошки материјал показао се као драгоцен путоказ за разумевање актуелних процеса, док су новија етнолошка проучавања, посебно захваљујући специфичној методологији истраживања, пружила релевантне увиде у могуће правце даљег усложњавања стварности. С друге стране, с обзиром на сложеност културних феномена, антропологија се појавила као дисциплина са најадекватнијим аналитичким апаратом, отварајући могућност и позивајући на њихово вишеслојно ишчитавање.

Данас се „етнолошке активности континуирано одвијају у оквиру истраживачких, едукативних, музејских и издавачких програма, те програма научне комуникације и презентације (конгреси, симпозијуми, конференције). Ови програми су део институционалних и тимских стратегија, али су, пре свега, подстакнути индивидуалним иницијативама. Главни носиоци и координатори истраживачких програма су Етнографски институт Српске академије наука и уметности (ЕИ САНУ), и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду (ОЕА ФФ). У оквиру Етнографског музеја у Београду (ЕМ) и Балканолошког института САНУ, као и регионалних музејских

и културних установа, такође се спроводе истраживачки пројекти. Већина истраживачких програма фокусирана је на динамику савремених друштвених и културних процеса, али на континуитет и трансформације елемената традиције истраживачког рада из области етнологије/антропологије у Србији“ (Лукић Крстановић и Дивац, 2009: 203–204).

Много тога је урађено од Велике школе до данас, а ипак увек има нових простора за рад и истраживање на свим пољима друштвене стварности.

С обзиром на чињеницу да је студијски програм из етнологије и антропологије присутан само на једном универзитету у Србији, а имајући у виду потребу ка развоју свих делова Србије и интересовање које влада за ову науку, било би пожељно омогућити већу доступност споменутих знања, нудећи репрезентативан програм етнолошких и антрополошких студија и на неким другим универзитетима у Србији.

Литература

- Влаховић, П. (1987). Писци наше етнологије и антропологије, *Етноантрополошки проблеми I*, Београд: 1–301.
- Влаховић, П. (1979). Развој етнологије на Филозофском факултету у Београду од оснивања до Другог светског рата, *Гласник Етнографског института Српске академије наука и уметности XXVIII*, Београд: Етнографски институт САНУ, 9–19.
- Дробњаковић, Б. (1948). Српска етнографија од Вука Караџића до данас, *Музеји I*, Београд: 27–39.
- Дробњаковић, Б. (1960). *Етнологија народа Југославије, први део*, Београд: Научна књига, 9–41.
- Ђорђевић, Т. Р. (1926). Кратки преглед колективног рада на етнографском проучавању нашег народа, *Гласник Етнографског музеја у Београду, књ. I*, Београд: Етнографски музеј, 45–53.
- Ђорђевић, Т. Р. (1984). Етнолошка наука у Јужних Словена, *Наш народни живот, том I*, Београд: Просвета, 9–37.
- Ердељановић, Ј. (1932). *Основе етнологије*, Београд: Издања задруге професорског друштва, 1–206.
- Ковачевић, И. (2001). *Историја српске етнологије I, просветитељство*, Београд: Етнолошка библиотека књ. 1, 1–261.
- Ковачевић, И. (2001). *Историја српске етнологије II, правци и одломци*, Београд: Етнолошка библиотека књ. 2, 1–276.
- Костић, М. (1952). Доситеј Обрадовић у историјској перспективи XVIII и XIX века, *Посебна издања*, Београд: Српска академија наука, књ. СХС, Историјски институт, књ. 2, 8–76 и 166–176.
- Лукић Крстановић, М. и Дивац, З. (2009). Етнолошка/антрополошка научна продукција у периоду транзиције, *Гласник Етнографског института Српске академије наука и уметности LVII*, Београд: Етнографски институт САНУ, 201–221.

- Миленковић-Вуковић, Б. (2009). Библиографија: Етнолошка/антрополошка научна продукција у периоду транзиције, *Гласник Етнографског института Српске академије наука и уметности LVII*, Београд: Етнографски институт САНУ, 287–313.
- Павковић, Н. Ф. (1992). Етнографски записи Јеврема Грујића, критичко издање и превод необјављене архивске грађе, *Српски етнографски зборник ХСВИ, Расправе и грађа књ. 10*, Београд: САНУ, 1–18.
- Прелић, М. (2008). Првих шездесет година Етнографског института САНУ (1947–2007): Осврт на пређени пут, *Слике културе некад и сад*, Зборник Етнографског института САНУ 24, Београд: Етнографски институт САНУ, 9–25.
- Радојичић, Д. (2007). Научно истраживачка делатност Етнографског института Српске академије наука и уметности, *Гласник Етнографског института Српске академије наука и уметности LV(2)*, Београд: Етнографски институт САНУ, 9–24.

Веб презентације

<http://www.anthroserbia.org/>

<http://www.etno-institut.co.rs/>

<http://www.etnografskimuzej.rs/>

<http://www.f.bg.ac.rs/>

Dragana S. Radojičić

ETHNOLOGY IN THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROCESS SINCE THE GREAT SCHOOL UNTIL TODAY

Summary: The aim of this work is to present the development path of ethnology as an educational and scientific discipline in Serbia.

There are so many people, who have, after Vuk and Dositej, greatly contributed to the development of this scientific discipline here. Under the wing of *The Great School* ethnology was raised to a level of a university science.

Understandings of its subjects and goals have changed within time, while the methods used have been improved. Today ethnologists and anthropologists are the “guardians”, researchers and analysts of non-material and material cultural heritage eager to share their knowledge at all social levels.

The state of ethnological/anthropological science in Serbia today can be monitored on three different levels: 1. ethnological/anthropological network- scientific programs and institutions; 2. scientific production-realization and presentation of scientific work; 3. scientific configuration-diversity and different scientific approaches.

Over the past twenty years the interest in ethnological and anthropological research has increased significantly in Serbia.

Ethnology has developed from a scientific discipline into a serious and valued science. It would be a great progress if the development of this scientific discipline could spread to other university centers in Serbia and not just in Belgrade. This would confirm its maturity, its right to evolve and spread as well as the strength of the Serbian society in the 21st century.